

The Effects of Remittances on Inflation Rates in Selected Developing Countries (2002–2022)

Imamuddin Ahmadzai¹ , Ajmal Aryan²

1. Master's Student in Development Economics, Kateb University, Kabul, Afghanistan.
(Corresponding author) E-mail: amamuddin.ahmadzai788@gmail.com
2. Assistant Professor, Faculty of Economics, Kabul University, Afghanistan.
E-mail: ajmalarian1@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received: 6/2/2025
Received in revised form: 23/2/2025
Accepted: 23/3/2025
Available online: 20/3/2025

Keywords:

Seller's obligations
Delivery of the goods,
Quality assurance,
Protection from third-party claims,
Afghan law,
International Sale of Goods (CISG)
Convention

ABSTRACT

This study examines the impact of financial remittances on inflation rates in selected developing countries over the period 2002 to 2022. Remittances, as a significant source of foreign income, play an effective role in improving household living standards and reducing poverty. However, these financial inflows may have complex effects on macroeconomic indicators, particularly inflation. The objective of this research is to explore the relationship between remittances and inflation. To achieve this, panel data from five selected countries [Afghanistan, Pakistan, Nepal, Sri Lanka, and India] were collected. The research methodology is based on an econometric model using the Generalized Least Squares (GLS) approach. Data were obtained from reputable international sources such as the World Bank, and unit root and cointegration tests were conducted to validate the models. The results show that government expenditures, nominal effective exchange rate, and money supply have a positive and significant impact on inflation, whereas remittances have no statistically significant effect on inflation. This finding indicates that in the studied countries, remittances do not play either an inflationary or deflationary role. Therefore, policymakers should focus on the effective management of fiscal and monetary policies, stabilization of the exchange rate, and directing foreign exchange resources towards productive investments. Additionally, strengthening economic infrastructure can help enhance readiness to deal with the potential impacts of remittances on inflation in the future. The findings may serve as a basis for further research in this field.

Cite this article: Ahmadzai, I. & Aryan, A. (2025). The Effects of Remittances on Inflation Rates in Selected Developing Countries (2002–2022), *Kateb Journal of Economics and Management*, 3 (2), 61-81.

اثرات حواله‌ها بر نرخ تورم در برخی کشورهای در حال توسعه طی سال‌های ۲۰۰۲ الی ۲۰۲۲

امام‌الدین احمدزی^۱، اجمل آرین^۲

۱. محصل ماستری اقتصاد توسعه، پوهنتون کاتب، کابل، افغانستان (نویسنده مسئول).

ایمیل: amamuddin.ahmadzai788@gmail.com

۲. پوهنمل پوهنخی اقتصاد، پوهنتون کابل، افغانستان. ایمیل: ajmalariaian1@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله تحقیقی	در این پژوهش، تأثیر حواله‌های مالی بر نرخ تورم در برخی کشورهای در حال توسعه در سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۲۲ بررسی شده است. حواله‌ها به‌عنوان یکی از منابع مهم درآمد ارزی، نقش مؤثری در بهبود وضعیت معیشتی خانواده‌ها و کاهش فقر ایفا می‌کنند. با این حال، این جریان مالی می‌تواند اثرات پیچیده‌ای بر شاخص‌های کلان اقتصادی، بویژه نرخ تورم، داشته باشد. هدف این تحقیق بررسی رابطه میان حواله‌ها و نرخ تورم است. برای این منظور، داده‌های پانل از پنج کشور منتخب شامل افغانستان، پاکستان، نپال، سریلانکا و هند گردآوری شد. روش تحقیق شامل استفاده از مدل‌های اقتصادسنجی با رویکرد حداقل مربعات تعمیم‌یافته (GLS) است. داده‌ها از منابع معتبر بین‌المللی مانند بانک جهانی اخذ گردیده و آزمون‌های مانایی و هم‌جمعی برای تأیید صحت مدل‌ها اجرا شده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که مخارج دولت، نرخ ارز مؤثر اسمی و عرضه پول، اثر مثبت و معناداری بر نرخ تورم دارند، در حالی که حواله‌ها تأثیر معناداری بر تورم نداشته‌اند. این یافته نشان می‌دهد که در کشورهای بررسی شده، حواله‌ها نقش ضدتورمی یا تورم‌زا ایفا نمی‌کنند. از این رو، سیاست‌گذاران باید تمرکز خود را بر مدیریت مؤثر سیاست‌های مالی و پولی، تثبیت نرخ ارز و هدایت منابع ارزی به سمت سرمایه‌گذاری‌های تولیدی معطوف کنند. همچنین، تقویت زیرساخت‌های اقتصادی می‌تواند آمادگی لازم را برای مواجهه با تأثیرات احتمالی حواله‌ها بر تورم در آینده فراهم کند. یافته‌ها می‌تواند مبنایی برای مطالعات بیشتر در این حوزه باشد.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۱۸	
تاریخ ارزیابی: ۱۴۰۳/۱۲/۰۵	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۳	
تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۲/۳۰	
واژه‌های کلیدی: حواله، نرخ تورم، سیاست‌های مالی و پولی، نرخ ارز و داده‌های پانل.	

استناد: احمدزی، امام‌الدین، و آرین، اجمل (۱۴۰۳). اثرات حواله‌ها بر نرخ تورم در برخی کشورهای در حال توسعه طی سال‌های ۲۰۰۲ الی ۲۰۲۲. *دوفصلنامه اقتصاد و مدیریت کاتب*، ۳ (۲)، ۸۱-۶۱.

© نویسندگان.

ناشر: پوهنتون کاتب.

۱. مقدمه

حواله‌های مالی یکی از مهم‌ترین جریان‌های اقتصادی در کشورهای در حال توسعه محسوب می‌شوند که تأثیرات گسترده‌ای بر متغیرهای کلان اقتصادی دارند. در بسیاری از این کشورها، حواله‌ها نه تنها به‌عنوان منبع اصلی درآمد خانواده‌ها محسوب می‌شوند، بلکه به‌عنوان یک منبع مهم ارز خارجی در اقتصاد ملی نیز نقش ایفا می‌کنند. با توجه به رشد چشمگیر حجم حواله‌ها در دو دهه اخیر، تحلیل اثرات آن بر متغیرهای کلیدی اقتصادی، از جمله نرخ تورم، اهمیت زیادی دارد. (World Bank, 2021, p. 12) در کشورهای در حال توسعه، حواله‌های ارسالی از سوی مهاجران یکی از مهم‌ترین منابع ورود ارز خارجی هستند. بانک جهانی گزارش داده است که در بسیاری از این کشورها، حواله‌ها سهم قابل توجهی از تولید ناخالص داخلی (GDP) را تشکیل می‌دهند و در برخی موارد حتی از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) پیشی می‌گیرند. (Ratha & Mohapatra, 2017, p. 15) این منابع مالی اغلب برای تأمین هزینه‌های معیشتی، آموزش، بهداشت و مسکن استفاده می‌شوند که می‌تواند نقش مثبتی در بهبود رفاه خانواده‌ها داشته باشد. با این حال، افزایش ناگهانی ورود ارز از طریق حواله‌ها می‌تواند بر متغیرهای کلان اقتصادی تأثیرگذار باشد که یکی از مهم‌ترین آنها نرخ تورم است. (Gupta et al., 2009, p. 108)

تأثیر حواله‌ها بر تورم در کشورهای در حال توسعه همواره محل بحث و بررسی اقتصاددانان بوده است. از یک سو، ورود حواله‌ها قدرت خرید خانواده‌ها را افزایش می‌دهد و می‌تواند تقاضای کل را تقویت کند. در صورتی که این افزایش تقاضا با رشد تولید همراه نباشد، فشارهای تورمی ایجاد خواهد شد. در کشورهایی که ظرفیت تولیدی محدودی دارند، افزایش تقاضا معمولاً منجر به رشد قیمت‌ها و در نتیجه افزایش نرخ تورم می‌شود. (Chami et al., 2005, p. 60) این اثر بویژه زمانی شدیدتر خواهد بود که بخش قابل توجهی از حواله‌ها صرف خرید کالاهای مصرفی شود و سرمایه‌گذاری در بخش‌های مولد اقتصادی صورت نگیرد. از سوی دیگر، حواله‌ها می‌توانند از طریق افزایش عرضه ارز خارجی به کاهش نرخ تورم کمک کنند. در برخی کشورها، ورود ارز حاصل از حواله‌ها باعث تقویت ارزش پول ملی شده و از طریق کاهش هزینه‌های واردات، اثرات ضدتورمی به همراه داشته است. (Corden & Neary, 1982, pp. 20-22) به همین دلیل، تأثیر نهایی حواله‌ها بر تورم به ساختار اقتصادی کشور دریافت‌کننده، نحوه مدیریت این منابع مالی و سیاست‌های پولی و مالی بستگی دارد. بررسی مطالعات تجربی نشان می‌دهد که رابطه حواله‌ها و تورم در کشورهای مختلف متفاوت بوده است. در برخی از کشورها، افزایش ورود حواله‌ها موجب افزایش تورم شده، در حالی که در برخی دیگر تأثیر محسوسی بر نرخ تورم نداشته است. برای مثال، در کشورهای آمریکای لاتین، مطالعات نشان داده است که ورود حواله‌ها باعث افزایش سطح عمومی قیمت‌ها شده است، زیرا این کشورها ظرفیت تولیدی کافی برای پاسخگویی به تقاضای اضافی نداشته‌اند. در مقابل، برخی کشورهای آسیایی توانسته‌اند از حواله‌ها به‌عنوان ابزاری برای تثبیت اقتصادی و کاهش نرخ تورم استفاده کنند، زیرا ورود ارز خارجی از طریق حواله‌ها به تقویت ارزش پول ملی و کاهش هزینه‌های واردات کمک کرده است. (Adams & Cuenca, 2013, p. 905)

یکی از عوامل تعیین کننده در اثرگذاری حواله‌ها بر تورم، سیاست‌های پولی و مالی کشور دریافت کننده است. در کشورهایی که بانک‌های مرکزی توانسته‌اند جریان نقدینگی را به خوبی کنترل کنند، اثرات منفی تورمی حواله‌ها کاهش یافته است. (Friedman, 1968, pp. 5-6) برای مثال، اگر دولت‌ها بتوانند ورود ارز از حواله‌ها را به سمت سرمایه‌گذاری در بخش‌های تولیدی هدایت کنند، می‌توانند از فشارهای تورمی بکاهند. (Acosta et al., 2009, pp. 10-12) در مقابل، اگر حواله‌ها صرف مصرف کوتاه‌مدت شوند و سیاست‌های پولی متناسبی برای مدیریت نقدینگی اعمال نشود، افزایش تورم اجتناب‌ناپذیر خواهد بود. با توجه به اهمیت موضوع، این پژوهش تلاش دارد تا اثرات حواله‌ها بر نرخ تورم را در کشورهای منتخب در حال توسعه طی سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۲۲ بررسی کند. همچنین، بررسی خواهد شد که چگونه سیاست‌های پولی و مالی در کاهش یا تشدید این اثرات نقش داشته‌اند. این تحقیق با استفاده از روش‌های اقتصادسنجی و داده‌های آماری به تحلیل این رابطه پرداخته و پیشنهاداتی برای مدیریت بهتر اثرات اقتصادی حواله‌ها ارائه خواهد داد. به طور کلی، بررسی اثرات حواله‌ها بر تورم در کشورهای در حال توسعه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، زیرا این کشورها به شدت به این جریان مالی وابسته هستند. نتایج این پژوهش می‌تواند به سیاست‌گذاران کمک کند تا راهکارهای مناسبی برای مدیریت این منابع ارزی اتخاذ کرده و از مزایای آن بهره‌مند شوند، در حالی که اثرات منفی آن را به حداقل برسانند.

۲. مبانی نظری

حواله‌های مالی به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع مالی در کشورهای در حال توسعه، نقش کلیدی در تعیین متغیرهای کلان اقتصادی مانند رشد اقتصادی، نابرابری درآمدی و نرخ تورم دارند. بر اساس نظریه مقداری پول، افزایش حجم نقدینگی در اقتصاد می‌تواند موجب افزایش سطح عمومی قیمت‌ها و تورم شود. (Friedman, 1968, p. 45) از این منظر، ورود حواله‌ها به عنوان منابع ارزی و نقدینگی می‌تواند تقاضای کل را افزایش داده و فشار تورمی ایجاد کند.

با این حال، برخی پژوهش‌ها بر تأثیرات ضدتورمی حواله‌ها تأکید دارند. به عنوان مثال، حواله‌ها با افزایش ذخایر ارزی کشور و کاهش وابستگی به واردات می‌توانند موجب کاهش نوسانات ارزی و در نتیجه کاهش فشارهای تورمی شوند. (Ratha & Mohapatra, 2017, p. 15) همچنین، برخی مدل‌های اقتصاد کلان نشان داده‌اند که حواله‌ها از طریق بهبود سرمایه‌گذاری و افزایش رفاه خانوارها می‌توانند رشد اقتصادی را تحریک کنند و در بلندمدت اثرات تورمی را کاهش دهند. (World Bank, 2018, p. 28) بر این اساس، تحلیل دقیق و جامع اثرات حواله‌ها بر نرخ تورم نیازمند توجه به عوامل متعدد اقتصادی و ساختاری است که در مطالعات مختلف به آن پرداخته شده است.

الف) تورم

تورم به افزایش مداوم و عمومی سطح قیمت‌ها در یک اقتصاد در طول زمان گفته می‌شود. به عبارت دیگر، تورم، کاهش قدرت خرید پول است که منجر به افزایش قیمت کالاها و خدمات می‌شود. (Mankiw,

89 (2016, p. 89) تورم می‌تواند ناشی از عوامل مختلفی مانند افزایش تقاضای کل، کاهش عرضه کل، افزایش هزینه‌های تولید، یا گسترش نقدینگی در اقتصاد باشد. تورم به انواع ذیل است: تورم تقاضامحور؛ زمانی رخ می‌دهد که تقاضا برای کالاها و خدمات بیش از عرضه موجود باشد. تورم هزینه‌محور؛ ناشی از افزایش هزینه‌های تولید مانند مواد اولیه، دستمزد و مالیات‌ها. تورم ساختاری؛ حاصل مشکلات ساختاری در اقتصاد، مانند ناکارآمدی بازارها یا ضعف زیرساخت‌ها. تورم می‌تواند پیامدهایی همچون کاهش قدرت خرید، بی‌ثباتی اقتصادی، فرار سرمایه، و گسترش فقر به دنبال داشته باشد. در عین حال، تورم کنترل شده می‌تواند نشانه‌ای از رونق اقتصادی نیز باشد. (Blanchard, 2017, p. 144)

ب) تعریف حواله

حواله به انتقال وجوه توسط مهاجران از کشور محل اقامت خود به کشور مبدأ اطلاق می‌شود. (World Bank, 2021, p. 25) بانک جهانی حواله‌ها را به‌عنوان جریان‌های مالی خصوصی تعریف می‌کند که به‌طور مستقیم به خانواده‌ها منتقل می‌شوند. این وجوه معمولاً از طریق سیستم‌های بانکی رسمی، اپلیکیشن‌های پرداخت دیجیتال، یا روش‌های غیررسمی منتقل می‌شوند.

ج) اهمیت حواله‌ها در اقتصاد کشورهای در حال توسعه

حواله‌های مالی یکی از مهم‌ترین منابع تأمین ارز خارجی برای بسیاری از کشورهای در حال توسعه محسوب می‌شوند. این وجوه گاهی از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، کمک‌های توسعه‌ای و حتی صادرات نیز پیشی می‌گیرند. (Ratha et al., 2018, p. 15) در سال‌های اخیر، با افزایش مهاجرت نیروی کار به کشورهای توسعه‌یافته، حواله‌ها به یکی از پایدارترین و مقاوم‌ترین منابع درآمدی برای کشورهای کم‌درآمد تبدیل شده‌اند. طبق گزارش بانک جهانی، در سال ۲۰۲۰م. میزان حواله‌های جهانی با وجود همه‌گیری ویروس کرونا به بیش از ۷۰۰ میلیارد دلار رسید و حدود ۵۴۰ میلیارد دلار از آن به کشورهای با درآمد پایین و متوسط ارسال شد. (World Bank, 2021, p. 4)

حواله‌ها تأثیر مستقیمی بر معیشت خانوارها دارند. این وجوه با افزایش درآمد قابل تصرف خانوارها، موجب بهبود الگوهای مصرف، افزایش سرمایه‌گذاری در آموزش، بهداشت، مسکن و ایجاد فرصت‌های اقتصادی می‌شوند. (Adams & Cuecuecha, 2013, p. 905) این اثرات در مناطقی که دولت‌ها توانمندی لازم برای ارائه خدمات رفاهی ندارند، بسیار چشمگیرتر است. همچنین، مطالعات نشان داده‌اند که حواله‌ها نقش مهمی در کاهش فقر دارند. به‌طور مثال، در برخی کشورها، دریافت حواله‌ها منجر به کاهش ۱۱ درصدی فقر و بهبود ۷ درصدی وضعیت تغذیه شده است. (Acosta et al., 2008, p. 10)

علاوه بر آثار خانوادگی، حواله‌ها به‌دلیل ورود ارز خارجی به کشور، منبع مهمی برای تراز پرداخت‌ها نیز به‌شمار می‌روند. آن‌ها باعث افزایش ذخایر ارزی بانک مرکزی شده و در شرایط بحران اقتصادی یا نوسانات نرخ ارز می‌توانند به حفظ ثبات مالی کشور کمک کنند. (Ratha et al., 2018, p. 17) از این‌رو، بسیاری از سیاست‌گذاران در کشورهای در حال توسعه تلاش دارند تا با تسهیل کانال‌های رسمی ارسال و دریافت

حواله، از مزایای کامل این منابع بهره‌مند شوند. از منظر کلان اقتصادی، حواله‌ها می‌توانند به افزایش سطح سرمایه‌گذاری داخلی کمک کنند. خانواده‌هایی که از خارج پول دریافت می‌کنند، معمولاً بخشی از این منابع را در کسب و کارهای کوچک یا پروژه‌های خانوادگی سرمایه‌گذاری می‌کنند، که این امر به ایجاد اشتغال، رشد فعالیت‌های اقتصادی محلی و تحریک بازار داخلی می‌انجامد. (Giuliano & Ruiz-Arranz, 2009, p. 146) این سرمایه‌گذاری‌ها بویژه در بخش‌هایی چون کشاورزی، خدمات و صنایع دستی نقش مؤثری در کاهش وابستگی به منابع خارجی و توسعه پایدار دارند. به عبارت دیگر، حواله‌ها می‌توانند با فراهم‌سازی منابع مالی برای کارآفرینی محلی، چرخه فقر را بشکنند و به توانمندسازی اقتصادی اقشار آسیب‌پذیر کمک نمایند. (Woodruff & Zenteno, 2007, p. 250)

از سوی دیگر، نقش حواله‌ها در تاب‌آوری اقتصادی کشورهای در حال توسعه نیز قابل توجه است. در زمان بحران‌های اقتصادی، سیاسی یا طبیعی، حواله‌ها به‌عنوان منبع درآمدی نسبتاً ثابت و قابل اتکا، می‌توانند ضربه‌گیر شوک‌های وارده به اقتصاد داخلی باشند. (Chami et al., 2005, p. 18) برخلاف سرمایه‌گذاری‌های خارجی که در شرایط بی‌ثباتی ممکن است به سرعت خارج شوند، حواله‌ها معمولاً ادامه می‌یابند و حتی در دوره‌های بحرانی افزایش می‌یابند، زیرا مهاجران تلاش می‌کنند به خانواده‌های خود کمک بیشتری کنند. (Ratha et al., 2018, p. 21) این ویژگی موجب شده است که حواله‌ها در بسیاری از استراتژی‌های مقابله با بحران اقتصادی در کشورهای در حال توسعه گنجانده شوند.

نظریه‌های اقتصادی مرتبط با حواله‌ها و تورم

برای درک رابطه میان حواله‌های دریافتی و تورم در یک کشور، لازم است نظریه‌هایی بررسی شوند که مستقیماً به اثرات ورود ارز خارجی، افزایش نقدینگی، و تغییرات در تقاضا و عرضه پرداخته‌اند. سه نظریه زیر به‌صورت مشخص این رابطه را تبیین می‌کنند:

الف) نظریه پولی تورم

نظریه پولی تورم (Quantity Theory of Money) توسط اقتصاددانان کلاسیک و نئوکلاسیک، بویژه میلتون فریدمن، مطرح شده است. بر اساس این دیدگاه، افزایش در حجم پول بدون افزایش متناظر در تولید ملی، منجر به افزایش سطح عمومی قیمت‌ها خواهد شد. در مورد حواله‌ها، زمانی که خانواده‌ها ارز خارجی را دریافت می‌کنند، قدرت خرید آن‌ها افزایش یافته و تقاضا برای کالاها و خدمات بیشتر می‌شود. (Friedman, M.: 1968:10) اگر ساختار اقتصادی کشور نتواند به‌سرعت تولید را افزایش دهد، تعادل بین عرضه و تقاضا به هم می‌خورد و این عدم تعادل، منجر به تورم تقاضامحور خواهد شد. در این دیدگاه، حواله‌ها مستقیماً باعث افزایش نقدینگی می‌شوند و نقش قابل توجهی در ایجاد فشارهای تورمی دارند.

ب) نظریه بیماری هلندی

نظریه بیماری هلندی (Dutch Disease) ابتدا برای توضیح پیامدهای اقتصادی کشف منابع طبیعی در اقتصادهای کوچک ارائه شد، اما بعدها در مورد ورود ناگهانی ارز از طریق حواله‌ها نیز کاربرد یافت. در این چهارچوب، ورود گسترده ارز از طریق حواله‌ها موجب افزایش ارزش پول ملی می‌شود. این افزایش نرخ ارز حقیقی (real exchange rate) باعث می‌شود که واردات ارزان‌تر شده و تولید داخلی رقابت‌پذیری خود را از دست دهد. نتیجه آن کاهش تولید در بخش‌های قابل تجارت (مانند صنعت و کشاورزی) و در عوض افزایش تقاضا برای کالاها و خدمات غیرقابل تجارت (مانند مسکن و خدمات شهری) است. (Corden, W. M., & Neary, J. P., 1982: 230). این انتقال منابع و افزایش قیمت در بخش‌هایی که نمی‌توانند به سرعت عرضه خود را بالا ببرند، باعث افزایش سطح عمومی قیمت‌ها یا تورم بخشی خواهد شد.

ج. نظریه مصرف و سرمایه‌گذاری حواله‌ها

طبق این دیدگاه، تأثیر حواله‌ها بر تورم به نحوه استفاده از آن‌ها توسط گیرندگان بستگی دارد. اگر این منابع عمدتاً صرف مصرف کالاها و خدمات روزمره شوند، تقاضا افزایش یافته و به دلیل ضعف ظرفیت تولید داخلی، فشار تورمی ایجاد خواهد شد. اما اگر حواله‌ها در سرمایه‌گذاری‌های مولد مانند کسب‌وکارهای کوچک، آموزش، یا توسعه زیرساخت‌ها استفاده شوند، می‌توانند به افزایش عرضه و ارتقای بهره‌وری کمک کنند که در بلندمدت اثرات تورمی را کاهش داده و حتی ممکن است منجر به ثبات قیمت‌ها گردد. این نظریه به ماهیت رفتاری خانواده‌ها در قبال حواله‌ها و نحوه تخصیص آن‌ها تأکید دارد. (Chami, R., Fullenkamp, C., & Jahjah, S., 2005: 71)

با توجه به نظریه‌های فوق، رابطه حواله‌ها و تورم دوگانه و وابسته به شرایط اقتصادی و سیاستی کشورهاست:

- اگر ورود حواله‌ها موجب افزایش سریع نقدینگی شود و تولید داخلی نتواند هم‌زمان افزایش یابد، تورم تشدید خواهد شد. (نظریه پولی)
- اگر ورود ارز منجر به افزایش ارزش پول ملی و تضعیف تولید داخلی شود، تورم بخشی (مخصوصاً در بخش مسکن و خدمات) ایجاد می‌شود. (نظریه بیماری هلندی)
- اما اگر حواله‌ها به گونه‌ای مدیریت و هدایت شوند که منجر به سرمایه‌گذاری‌های مولد شوند، می‌توانند نقش کنترل‌کننده تورم داشته باشند.

بنابراین، اثرگذاری حواله‌ها بر تورم، نه تنها به میزان آن‌ها، بلکه به نحوه استفاده، سیاست‌گذاری اقتصادی، ساختار بازار و سطح توسعه تولید داخلی بستگی دارد.

اثرات حواله‌ها بر تورم: دوگانگی اثرات

یکی از مباحث مهم در بررسی نقش اقتصادی حواله‌ها در کشورهای در حال توسعه، تأثیر آن‌ها بر سطح عمومی قیمت‌ها و نرخ تورم است. با توجه به این‌که حواله‌ها می‌توانند بر عرضه و تقاضای پول، تراز تجاری و سیاست‌های مالی اثرگذار باشند، در نتیجه آثار آن‌ها بر تورم نیز متنوع و گاه متضاد است. ادبیات

اقتصادی، اثرات حواله‌ها بر تورم را در دو دسته کلی تورمی و ضدتورمی طبقه‌بندی می‌کند که بسته به شرایط ساختاری هر کشور، شدت و جهت این اثرات متفاوت خواهد بود. (Barajas et al., 2010, p. 14)

الف) اثرات تورمی حواله‌ها

۱. **افزایش تقاضای کل:** یکی از آثار رایج حواله‌ها، افزایش درآمد قابل تصرف خانواده‌هاست. با افزایش این درآمدها، مصرف خانوارها بالا می‌رود و در نتیجه تقاضای کل در اقتصاد افزایش می‌یابد. اگر عرضه کالا و خدمات متناسب با افزایش تقاضا رشد نکند، منجر به فشار تورمی خواهد شد. تجربه کشورهایمانند فیلیپین و نیپال نشان داده است که رشد سریع تقاضای مصرفی ناشی از حواله‌ها، در برخی مواقع منجر به افزایش سطح قیمت‌ها شده است. (Mishra et al., 2010, p. 23)
۲. **افزایش نقدینگی:** هنگامی که حجم بالایی از حواله‌های ارزی وارد سیستم بانکی کشور می‌شود، ممکن است موجب افزایش پایه پولی و نقدینگی در گردش گردد. این افزایش در صورت عدم جذب مناسب توسط بازار سرمایه یا تولید، باعث افزایش تورم می‌شود. بانک‌های مرکزی که در برابر جذب این نقدینگی ابزارهای محدودی دارند، در معرض فشارهای پولی و تورمی قرار می‌گیرند. (Acosta et al., 2009, pp. 10-12)
۳. **افزایش قیمت کالاهای غیرقابل تجارت:** اثرات تورمی حواله‌ها در بازارهایی چون مسکن، زمین، آموزش و بهداشت بویژه محسوس است. در این بازارها، افزایش تقاضا ناشی از دریافت حواله‌ها، با عرضه محدودی مواجه می‌شود و در نتیجه قیمت‌ها افزایش می‌یابد. برای نمونه، در برخی از کشورهای آمریکای لاتین و جنوب آسیا، ورود گسترده حواله‌ها با افزایش چشمگیر قیمت مسکن و اجاره‌بها همراه بوده است. (Lopez et al., 2007, p. 9)
۴. **ایجاد انتظارات تورمی:** با ورود مستمر حواله‌ها و افزایش مصرف، انتظارات مردم نسبت به افزایش قیمت‌ها در آینده نیز تغییر می‌کند. این انتظارات تورمی می‌تواند خود باعث افزایش تقاضای فعلی و تسریع روند افزایش قیمت‌ها شود. (Ratha, 2013, p. 18)

ب) اثرات ضدتورمی حواله‌ها

۱. **افزایش ذخایر ارزی و تقویت پول ملی:** ورود حواله‌ها باعث افزایش عرضه ارز خارجی در بازار داخلی می‌شود. این امر می‌تواند به تقویت نرخ ارز و کاهش قیمت کالاهای وارداتی بیانجامد که در نهایت منجر به کاهش سطح عمومی قیمت‌ها و کاهش فشارهای تورمی می‌گردد. برخی از کشورها با بهره‌گیری از این ارزها، تراز تجاری خود را نیز بهبود بخشیده‌اند. (Gupta et al., 2009, p. 108)
۲. **کاهش وابستگی به بدهی خارجی:** حواله‌ها می‌توانند نقش جایگزین را برای منابع مالی خارجی ایفا کنند و فشار دولت‌ها را برای استقراض از نهادهای بین‌المللی کاهش دهند. این کاهش در بدهی‌های خارجی می‌تواند به ثبات مالی منجر شده و از ایجاد فشارهای تورمی ناشی از کسری بودجه جلوگیری کند. (Chami et al., 2008, p. 13)
۳. **تقویت بخش تولید و کاهش فشار بر قیمت‌ها:** اگر حواله‌ها به جای مصرف صرف، در تولید، آموزش و زیرساخت‌ها سرمایه‌گذاری شوند، می‌توانند عرضه داخلی را افزایش داده و با تعدیل تقاضا، از فشار بر قیمت‌ها بکاهند. بنابراین نحوه استفاده از این منابع، در تعیین اثر آن‌ها بر تورم بسیار حیاتی است. (Bettin & Zazzaro, 2012, p. 38)

۴. **تسهیل دسترسی به ارز خارجی:** با ورود گسترده حواله‌ها، دسترسی به ارز خارجی برای واردکنندگان افزایش یافته و از فشار بر نرخ ارز و افزایش قیمت کالاهای وارداتی کاسته می‌شود. این فرایند بویژه در کشورهای واردکننده محور از منظر مبارزه با تورم مؤثر ارزیابی شده است. (IMF, 2020, p. 7)

مبانی نظری تحقیق نشان می‌دهد که تأثیر حواله‌ها بر تورم نه تنها متضاد، بلکه به شدت وابسته به ساختار اقتصاد داخلی، وضعیت بازارها، ابزارهای سیاست‌گذاری، نحوه جذب منابع و توانایی دولت در مدیریت ارزهای ورودی است. اگرچه افزایش درآمدها می‌تواند تورم‌زا باشد، اما ورود ارز و بهبود تراز ارزی می‌تواند اثرات ضدتورمی داشته باشد. بنابراین، سیاست‌گذاری مناسب در مدیریت حواله‌ها می‌تواند اثرات منفی آن را کنترل و از منافع آن در تثبیت قیمت‌ها بهره‌برداری کند.

پیشینه تحقیق

آغازی و همکاران (۲۰۲۱) اثرات حواله‌ها بر تورم در هند را با استفاده از مدل ARDL و داده‌های سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۲۰ بررسی کرده است. این مطالعه نشان می‌دهد که حواله‌ها در کوتاه‌مدت فشارهای تورمی را کاهش می‌دهند، زیرا افزایش عرضه ارز خارجی موجب تقویت ارز داخلی و کاهش قیمت‌ها می‌شود. با این حال، در بلندمدت، با افزایش تقاضا برای کالاهای مصرفی و خدمات، تورم افزایش می‌یابد. تحقیق نشان داد که حواله‌ها بویژه در بخش غیرقابل تجارت اقتصاد، مانند خدمات و مسکن، فشار تورمی ایجاد می‌کنند. از سوی دیگر، حواله‌ها موجب بهبود وضعیت مالی خانواده‌ها و تقویت توان خرید مردم می‌شوند. اما با توجه به وابستگی هند به واردات کالاهای مختلف، حواله‌ها موجب افزایش تقاضا برای کالاهای خارجی می‌شوند و فشارهای تورمی را در این بخش تشدید می‌کنند. تحلیل‌های انجام‌شده نشان داد که سیاست‌های پولی مؤثر و مدیریت صحیح منابع خارجی می‌تواند اثرات منفی حواله‌ها بر تورم را کاهش دهد و در عین حال به افزایش رشد اقتصادی کمک کند.

جاسم و علی (۲۰۲۲) اثرات حواله‌ها بر تورم در عراق با استفاده از روش داده‌های پانل و داده‌های سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۰م. بررسی کرده است. نتایج نشان داده که حواله‌ها در کوتاه‌مدت موجب کاهش فشار تورمی می‌شوند. این کاهش به دلیل افزایش نقدینگی و عرضه ارز خارجی بود که موجب تقویت ارز ملی و کاهش قیمت‌ها می‌شود. اما در بلندمدت، حواله‌ها موجب افزایش تقاضا برای کالاهای وارداتی و مصرفی شده و فشار تورمی را در این بخش تشدید می‌کنند. همچنین، سیاست‌های اقتصادی ضعیف و وابستگی بالا به واردات موجب می‌شود که اثرات مثبت حواله‌ها بر تورم محدود باشد. در عراق، که اقتصاد آن به شدت به واردات وابسته است، حواله‌ها باعث افزایش تقاضا برای کالاهای خارجی می‌شوند و به این ترتیب موجب افزایش قیمت‌ها در بازار داخلی می‌شود. به علاوه، عدم وجود زیرساخت‌های مالی مناسب و نبود سیاست‌های پولی کارآمد در عراق باعث شده که اثرات تورمی حواله‌ها بیشتر از آن‌چه که در کشورهای دیگر مشاهده می‌شود، باشد. این تحقیق تأکید دارد که بهبود مدیریت منابع ارزی و تقویت بازارهای مالی داخلی می‌تواند به کاهش اثرات منفی حواله‌ها بر تورم کمک کند.

سید و حسینی (۲۰۲۰) تأثیر حواله‌ها بر نرخ تورم در افغانستان را با استفاده از مدل «ARDL» برای دوره زمانی ۱۹۹۵ تا ۲۰۱۸م. بررسی کرده است. نتایج نشان داد که حواله‌ها در کوتاه‌مدت به کاهش تورم

کمک می‌کنند، زیرا با افزایش عرضه ارز خارجی و تقویت پول ملی، قیمت‌ها کاهش می‌یابند. با این حال، در بلندمدت، حواله‌ها به دلیل افزایش تقاضا برای کالاها و خدمات داخلی، موجب فشار تورمی می‌شوند. این تحقیق بویژه تأکید دارد که حواله‌ها در بخش‌های غیرقابل تجارت اقتصاد مانند مسکن و خدمات، فشارهای تورمی بیشتری ایجاد می‌کنند. در افغانستان، وابستگی به واردات کالاهای مصرفی و سرمایه‌ای باعث می‌شود که حواله‌ها به‌طور غیرمستقیم موجب افزایش قیمت‌ها در این بخش‌ها شوند. این تحقیق همچنین نشان می‌دهد که نبود سیاست‌های پولی قوی و مدیریت ضعیف منابع ارزی، اثرات منفی حواله‌ها را تشدید کرده و به افزایش تورم در بلندمدت منجر می‌شود. بنابراین، سیاستگذاران باید بر تقویت سیاست‌های پولی و مالی تمرکز کنند تا از اثرات منفی حواله‌ها بر تورم جلوگیری کنند.

متین و عبدالله (۲۰۱۸) اثر حواله‌ها بر نرخ تورم در کشورهای جنوب شرق آسیا را مورد بررسی قرار داده است. داده‌های سری زمانی برای دوره ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۷ م. نشان داد که حواله‌ها در کشورهایی با بازار مالی توسعه یافته تأثیر زیادی بر تورم ندارند. این کشورها با وجود دریافت حواله‌ها، توانسته‌اند این جریان‌های مالی را به نفع توسعه اقتصادی خود مدیریت کنند. اما در کشورهای با سیستم مالی ضعیف و وابستگی بالا به واردات، حواله‌ها موجب افزایش تقاضا برای کالاهای وارداتی شده و تورم را در این بخش‌ها افزایش می‌دهند. در این مطالعه، کشورهای جنوب شرق آسیا بویژه در دوره‌های بحرانی اقتصادی، از حواله‌ها به‌عنوان منبعی برای تثبیت نرخ ارز و تقویت سطح زندگی خانواده‌ها استفاده کردند، اما در بلندمدت با افزایش مصرف، تأثیرات منفی بر تورم مشاهده شد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که کشورهایی با مدیریت اقتصادی ضعیف نمی‌توانند به‌طور مؤثر از حواله‌ها برای جلوگیری از افزایش تورم استفاده کنند و نیاز به اصلاحات ساختاری دارند.

ولی‌زاده و داوودی (۲۰۲۱) در بررسی اثرات حواله‌ها بر تورم در کشورهای خاورمیانه نشان دادند که حواله‌ها در کشورهایی با زیرساخت‌های مالی ضعیف، فشار تورمی بیشتری ایجاد می‌کنند. داده‌های پانل برای سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۹ م. نشان داد که در خاورمیانه، کشورهایی که به‌طور گسترده‌ای به واردات کالاهای مصرفی وابسته‌اند، حواله‌ها موجب افزایش تقاضا برای این کالاها می‌شود و به این ترتیب فشارهای تورمی در این بخش‌ها افزایش می‌یابد. در این کشورها، سیاست‌های اقتصادی ضعیف و نرخ ارز ناپایدار موجب می‌شود که اثرات مثبت حواله‌ها در کوتاه‌مدت به سرعت به اثرات منفی تبدیل شوند. در نتیجه، دولت‌ها باید سیاست‌های پولی و ارزی خود را تقویت کنند تا اثرات منفی حواله‌ها را کاهش دهند. این تحقیق بویژه بر اهمیت بهبود زیرساخت‌های مالی و اقتصادی تأکید دارد تا این کشورها بتوانند از جریان‌های مالی خارجی به نفع توسعه و کاهش فشارهای تورمی استفاده کنند.

گوتی‌ریز و آلوز (۲۰۲۲) اثرات حواله‌ها بر نرخ تورم در کشورهای آمریکای مرکزی را با استفاده از مدل «VAR» برای داده‌های سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۰ م. تحلیل کردند. نتایج نشان داد که حواله‌ها در این کشورها اثرات متفاوتی بر تورم دارند. در کشورهایی با وابستگی بالای اقتصادی به صادرات، حواله‌ها معمولاً اثرات منفی بر تورم دارند، زیرا با افزایش عرضه ارز خارجی، قیمت‌ها در بخش‌های وارداتی کاهش می‌یابند. با این حال، در کشورهایی که به واردات وابسته‌اند، حواله‌ها تقاضا برای کالاهای مصرفی خارجی را افزایش

داده و موجب فشار تورمی می‌شوند. تحقیق نشان داد که حواله‌ها می‌توانند در کوتاه‌مدت باعث تقویت ارزش پول ملی شوند، اما در بلندمدت، تأثیرات منفی آن‌ها در افزایش تقاضا و افزایش هزینه‌های واردات به وضوح نمایان می‌شود. این تحقیق بر اهمیت مدیریت صحیح جریان‌های مالی و سیاست‌های ارزی در کشورهایمانند گواتمالا و هندوراس تأکید دارد تا از اثرات منفی حواله‌ها جلوگیری شود.

هلالی و ابراهیمی (۲۰۲۰) در مورد اثرات حواله‌ها بر تورم در مصر و تأثیر آن بر رشد اقتصادی با استفاده از مدل ARDL برای دوره زمانی ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۹ بررسی شد. یافته‌ها نشان داد که حواله‌ها در مصر موجب افزایش عرضه ارز خارجی می‌شوند و به این ترتیب فشار تورمی را در کوتاه‌مدت کاهش می‌دهند. با این حال، در بلندمدت، اثرات منفی حواله‌ها از طریق افزایش تقاضا برای کالاهای وارداتی مشاهده می‌شود. همچنین، وابستگی اقتصادی مصر به واردات کالاهای مصرفی، باعث می‌شود که حواله‌ها در بلندمدت موجب افزایش قیمت‌ها و فشار تورمی شوند. این تحقیق تأکید داشت که اگر سیاست‌های اقتصادی مصر قادر نباشند جریان‌های مالی ناشی از حواله‌ها را به‌طور مؤثر مدیریت کنند، این حواله‌ها به منبعی برای افزایش تورم و نوسانات ارزی تبدیل خواهند شد.

محمودی و صالحی (۲۰۲۱) تأثیر حواله‌ها بر تورم در اردن را در دوره ۱۹۹۹ تا ۲۰۱۸ م. با استفاده از داده‌های پانل بررسی کردند. نتایج تحقیق نشان داد که حواله‌ها در اردن موجب تقویت اقتصاد خانواده‌ها و کاهش فقر می‌شود. با این حال، در بلندمدت، حواله‌ها موجب افزایش تقاضا برای کالاهای مصرفی و وارداتی می‌شوند و در نتیجه فشار تورمی افزایش می‌یابد. این تحقیق همچنین بویژه بر نقش بانک مرکزی اردن و سیاست‌های پولی آن تأکید دارد و بیان می‌کند که بانک مرکزی با اعمال سیاست‌های پولی مناسب می‌تواند اثرات منفی حواله‌ها را کاهش دهد و از افزایش نرخ تورم جلوگیری کند. به‌طور کلی، در کشوری با وابستگی زیاد به واردات، حواله‌ها می‌توانند افزایش قیمت‌ها را در بخش‌های مصرفی و وارداتی به دنبال داشته باشند.

۳. روش تحقیق

این تحقیق به بررسی تأثیر حواله‌های خارجی بر نرخ تورم کشورهای منتخب در حال توسعه طی سال‌هایی می‌پردازد. به لحاظ نوع، از جمله تحقیقات کمی و از نظر ساختار و محتوا تجربی بوده که داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز مربوط به داده‌های پانل طی سال‌های ۲۰۰۲ الی ۲۰۲۲ م. مربوط به ۲۰ سال می‌باشد. روش استفاده از داده‌ها برای انجام تحقیق روش‌های آماری و اقتصادسنجی است که شامل تخمین مدل رگرسیونی جهت تخمین تأثیرات متغیرها می‌باشد.

(الف) مدل تحقیق

مدل‌های اقتصادسنجی مورد استفاده در پیش‌بینی‌های اقتصادی در یک تقسیم‌بندی کلی به دو دسته ساختاری^۱ و غیر ساختاری^۲ تقسیم می‌شوند. مدل‌های ساختاری اقتصادسنجی تئوری محور هستند.

1. Structural Models
2. Non-Structural Models

مدل‌های ساختاری با تکیه بر تئوری‌های اقتصادی و با توجه به روابط تئوریک بین متغیر وابسته با پیش‌بینی با متغیرهای توضیحی، طراحی می‌شود. در مقابل مدل‌های ساختاری مدل‌های غیرساختاری قرار دارند. مدل‌های غیرساختاری تقریباً فاقد مبانی نظری اقتصادی هستند. در مدل‌های ساختاری از نظریه‌های اقتصادی، اطلاعات و داده‌های آماری توأم استفاده می‌شود. در حالی که در مدل‌های غیرساختاری صرفاً از اطلاعات و داده‌های آماری بهره گرفته می‌شود. تحقیق حاضر بر اساس مدل‌های ساختاری اقتصادسنجی است که برای برآورد آن از نرم افزار Eviews استفاده شده که به شکل مدل قرار ذیل اند:

$$InP_t = \beta_0 + \beta_1 InG_t + \beta_2 InNEER_t + \beta_3 InM2_{it} + \beta_4 InRM_t + U_t$$

در اینجا:

InP : نرخ تورم

InG : مخارج دولت

$InNEER$: نرخ ارز مؤثر اسمی

$InM2$: عرضه پول

$InRM$: حواله‌ها

U_t : جمله خطای مدل

ب) منابع اطلاعات

داده‌های پانل به صورت سالانه در بازه زمانی ۲۰۰۲ تا ۲۰۲۲م. برای پنج کشور منتخب در حال توسعه، افغانستان، پاکستان، نپال، سریلانکا و هند) جمع‌آوری شده است. پانل مورد استفاده پانل نامتعادل با حداقل ۱۰۵ مشاهده بر روی هر متغیر برای هر کشور است. داده‌ها از پایگاه داده استاندارد شده از بانک جهانی جمع‌آوری شده است. برای تخمین متغیرهای این مدل از نرم افزار Eviews استفاده شده است.

۴. برآورد الگو

در این بخش، با استفاده از متدولوژی تحقیق، داده‌ها و مدل پژوهش مورد آزمون و تحلیل قرار گرفته است. ابتدا، به منظور بررسی مانایی متغیرهای تحقیق، آزمون‌های مربوطه انجام شده است. سپس، برای تحلیل روابط بلندمدت میان متغیرها، از آزمون هم‌جمعی پدرونی استفاده شده است. به دنبال آن، برای تشخیص و تفکیک داده‌های تلفیقی و پانلی، آزمون F لیمر به کار رفته و جهت انتخاب بین اثرات ثابت و تصادفی، آزمون هاسمن انجام شده است. علاوه بر این، آزمون‌های ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی نیز برای ارزیابی اعتبار مدل مورد استفاده قرار گرفته‌اند. در نهایت، داده‌های تحقیق با بهره‌گیری از روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته (GLS) تجزیه و تحلیل شده‌اند و نتایج نهایی پژوهش استخراج گردیده است.

نتایج آزمون مانایی

آزمون مانایی با هدف جلوگیری از بروز رگرسیون‌های کاذب انجام می‌شود. برای اطمینان از صحت نتایج، متغیرهای مورد استفاده در مدل باید مانا باشند، در غیر این صورت، لازم است تفاضل متغیرها که معمولاً مانا هستند، جایگزین شود. مانایی یا نامانایی داده‌ها می‌تواند تأثیر قابل توجهی بر رفتار و ویژگی‌های

آن‌ها داشته باشد. در صورتی که متغیرهای نامانا در تخمین مدل استفاده شوند، حتی در غیاب هرگونه رابطه منطقی میان متغیرهای مستقل و وابسته، ضریب‌های به‌دست‌آمده ممکن است به اشتباه بسیار بالا بوده و پژوهشگر را به نتایج گمراه‌کننده برسانند. بنابراین، به‌منظور تأیید مانایی متغیرها و جلوگیری از چنین خطاهایی، از آزمون ریشه واحد استفاده شده است. این آزمون به تثبیت مانا بودن داده‌ها کمک می‌کند و اطمینان می‌دهد که روابط میان متغیرها واقعی و قابل‌اعتماد هستند.

حواله‌ها (InRM)		عرضه پول (InM2)		نرخ ارز مؤثر اسمی (InNEER)		مخارج دولت (InG)		نرخ تورم (InP)		متغیرها
یک	سطح	یک	سطح	یک	سطح	یک	سطح	یک	سطح	مرتب
-۳.۷۸۵۸۶	۰.۹۰۴۳۳	-۵.۲۷۶۸۲	-۱.۶۱۴۵۱	۴.۳۷۲۴۰	۴.۳۷۲۴۰	-۵.۸۱۶۸۱	۰.۱۱۹۵۶	-۵.۴۲۲۱۳	-۳.۱۸۵۵۲	لین- لوین
۰.۰۰۰۰۱	۰.۸۱۷۱	۰.۰۰۰۰۰	۰.۰۵۳۲	۰.۰۰۰۰۰	۱.۰۰۰۰۰	۰.۰۰۰۰۰	۰.۵۴۷۶	۰.۰۰۰۰۰	۰.۰۰۰۰۷	احتمال

طوری‌که در جدول (۱) دیده می‌شود، شاخص عرضه پول (InM2)، مخارج دولت (InG)، نرخ ارز مؤثر اسمی (InNEER) و حواله‌ها (InRM) با توجه به روش لین- لوین مانا نبوده، یعنی احتمال بزرگ‌تر از ۵ درصد می‌باشد و در سطح مانایی قرار ندارد، اما با یک بار تفاضل‌گیری تمام متغیرها مانا گردیده است.

- نتایج آزمون همجمعی (پیترونی)

در تحلیل‌های هم‌انباشتگی، وجود روابط بلند مدت بین متغیرهای تورم، مخارج دولت، نرخ ارز مؤثر اسمی، عرضه پول و حواله‌ها آزمون می‌شوند. روش هم‌انباشتگی این امکان را می‌دهد تا بتوان رگرسیون را بدون هراس از کاذب بودن آن، بر اساس متغیرهای سری زمانی برآورد کرد. اما نظر اصلی در تجزیه و تحلیل ارقام آزمون هم‌انباشتگی عبارت از آن است که بسیاری از سری زمانی اقتصادی نامانا هستند اما ممکن است در بلندمدت ترکیب خطی این متغیرها مانا باشند. پس از انجام آزمون ایستایی و آگاهی از وجود ریشه واحد، آزمون همجمعی انجام می‌شود. در این مطالعه، از آزمون همجمعی پیترونی استفاده شده است.

جدول ۲

نتایج آزمون همجمعی پیترونی

نوع آماره	مقدار آماره	مقدار احتمال (P-Value)	نتایج
Panel v-Statistic	۰.۵۹۶۹	۰.۲۴۵۵	معنادار نیست
Panel rho-Statistic	۰.۳۴۶۴	-۰.۳۹۶۲	معنادار نیست
Panel PP-Statistic	۰.۰۰۰۰۳	-۳.۴۲۷۸	معنادار (هم‌انباشتگی وجود دارد)
Panel ADF-Statistic	۰.۰۱۹۴	-۲.۳۳۸۷	معنادار (هم‌انباشتگی وجود دارد)
Group rho-Statistic	۰.۵۳۹۵	۰.۰۹۹۴	معنادار نیست

Group PP-Statistic	۰.۰۰۰۱	-۳.۷۲۶۲	معنادار (هم‌انباشتگی وجود دارد)
Group ADF-Statistic	۰.۰۱۰۹	-۲.۵۱۴۶	معنادار (هم‌انباشتگی وجود دارد)

نوت: یافته‌های تحقیق

نتایج آزمون هم‌انباشتگی پدرونی نشان می‌دهد که از میان هفت آماره محاسبه‌شده، چهار آماره شامل Panel ADF، Panel PP، Group ADF و Group PP در سطح اطمینان ۹۵٪ و ۹۹٪ معنادار بوده و فرضیه صفر مبنی بر عدم وجود رابطه هم‌انباشتگی را رد می‌کنند. این امر بیانگر وجود رابطه تعادلی بلندمدت میان متغیرهای پژوهش است. هرچند آماره‌های rho در هر دو بخش گروهی و پانلی معنادار نشده‌اند، اما با توجه به برتری آماره‌های معنادار، می‌توان نتیجه گرفت که متغیرهای مدل در بلندمدت با یکدیگر هم‌انباشت بوده و قابلیت تحلیل با مدل‌های بلندمدت مانند VECM یا ARDL پانلی را دارند.

- نتایج آزمون F لیمر

پس از انجام آزمون هم‌جمعی، این سؤال مطرح می‌گردد که آیا مدل را براساس داده‌های پولینگ^۱ مورد بررسی قرار دهیم و یا این که مدل مورد نظر، براساس داده‌های پانل^۲ تخمین زده شود. یعنی ابتدا باید مشخص کنیم که رابطه رگرسیونی در نمونه مورد بررسی دارای عرض از مبدأهای همگن و شیب همگن است، یا این که فرضیه عرض از مبدأهای مشترک و شیب مشترک در بین مقاطع (مدل داده‌های تلفیقی) پذیرفته می‌شود. برای دانستن این دو حالت از آزمون F لیمر استفاده می‌شود. اگر سطح احتمال بزرگتر از ۵٪ باشد بنابراین روش داده‌های پانل رد و از روش داده‌های پولینگ استفاده می‌گردد. اگر سطح احتمال این آزمون از ۵٪ کمتر باشد از روش داده‌های پانل استفاده می‌شود.

جدول ۳

نتایج آزمون F لیمر

احتمال	آمار
۰.۰۰۰۰	۳۲۱۵۲۱.۲

نوت: یافته‌های تحقیق

با توجه به جدول (۳) که نتایج آزمون F را نشان می‌دهند، احتمال آزمون‌ها کوچک‌تر از ۵٪ بوده لذا باید از روش پانلی در تحقیق استفاده صورت می‌گیرد.

1. Pooling Data
2. Panel Data

- آزمون هاسمن

بعد از این که مشخص شد ناهمگنی در مقاطع وجود دارد و تفاوت‌های فردی قابل لحاظ کردن است به منظور این که مشخص گردد کدام روش (اثرات ثابت و یا اثرات تصادفی) جهت برآورد مناسب‌تر است (تشخیص ثابت یا تصادفی بودن واحدهای مقطعی) از آزمون هاسمن استفاده می‌شود. در آزمون هاسمن، فرضیه صفر به معنای این است که ارتباط بین اجزای اخلاص مربوط به عرض از مبدا و متغیرهای توضیحی وجود ندارد و آن‌ها از یک‌دیگر مستقل هستند در حالی که فرضیه مقابل به این معنا است که بین اجزای اخلاص مورد نظر و متغیرهای توضیحی با مشکل تورش و ناسازگاری مواجه می‌شود، فرضیه آزمون هاسمن به صورت زیر خواهد بود:

• اثرات تصادفی (H_0)

• اثرات ثابت (H_1)

به طور خلاصه فرضیه صفر در آزمون هاسمن، توصیه به استفاده از روش تصادفی و فرضیه یک، استفاده از روش اثرات ثابت دارد.

جدول ۴

نتایج آزمون هاسمن

آمار	احتمال
۳.۴۱۲۰۵۶	۰.۰۰۰۰

نوت: یافته‌های تحقیق

در آزمون‌های فوق دیده می‌شود که فرضیه (H_1) رد گردیده و مدل بر اساس اثرات تصادفی برآورد می‌گردد.

- آزمون واریانس ناهمسانی

پس از آزمون F لیمر و هاسمن، سؤال دیگری مطرح می‌گردد این که آیا مدل مورد بحث، توسط روش حداقل مربعات معمولی (OLS) تخمین زده شود و یا این که مدل تحقیق توسط روش حداقل مربعات تعمیم یافته (GLS) مورد بررسی قرار گیرد. اگر جملات اخلاص از هم مستقل بوده و دارای واریانس‌های یک‌سان باشد، مدل تحقیق توسط روش حداقل مربعات معمولی مورد بررسی قرار می‌گیرد ولی در صورتی که جملات اخلاص از هم مستقل بوده ولی واریانس‌ها باهم متفاوت باشد در این صورت از روش حداقل مربعات تعمیم یافته (GLS) یا هم از سایر روش‌های پویا استفاده می‌شود.

برای انتخاب یکی از این دو روش، از آزمون واریانس ناهمسانی (LR) استفاده می‌شود. در صورتی که ($Prob < 0.05$) باشد. مبین واریانس ناهمسانی است و باید توسط روش حداقل مربعات تعمیم یافته یا سایر روش‌های پویا برآورد گردد.

جدول ۵

نتایج آزمون واریانس ناهمسانی

احتمال	LR
۰.۰۰۰۰	۴۰.۰۵۲۵۸

نوت: یافته‌های تحقیق

در جدول فوق دیده می‌شود که ناهمسانی واریانس در مدل وجود دارد. بنابراین از روش حداقل مربعات تعمیم یافته (GLS) استفاده می‌شود.

- آزمون خود همبستگی

برای آزمون همبسته نبودن باقی مانده‌ها که یکی از مفروضات تجزیه و تحلیل رگرسیون می باشد و خود همبستگی نامیده می‌شود، از آزمون دوربین-واتسون (D-W) استفاده می‌گردد. نتایج اولیه تخمین نشان دهنده آن است که باقی مانده‌ها خود همبسته‌اند پس برای رفع آن از روش تصحیح خود بازگشت (خود رگرسیونی) مرتبه اول استفاده کرده و خود همبستگی بین آن از بین می‌رود.

جدول ۶

نتایج آزمون خود همبستگی

۱۰.۵۰۴۰۶	Pesaran scaled LM
۰.۰۰۰۰	احتمال

نوت: یافته‌های تحقیق

طوری که از جدول (۶) نمایان می‌گردد خود همبستگی در مدل وجود ندارد.

- تخمین به روش حداقل مربعات تعمیم یافته

در صورتی که مدل رگرسیون با مشکلاتی نظیر واریانس غیریکنواخت و خودهمبستگی مواجه باشد، تخمین زنده‌های به دست آمده از طریق روش حداقل مربعات معمولی (OLS) به طور معمول کارا نخواهند بود. به این دلیل، برای دستیابی به تخمین‌های کارا تر، لازم است که مدل با استفاده از روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته (GLS) تخمین زده شود. دلیل کارا نبودن تخمین‌زنده‌های OLS در چنین شرایطی، این است که روش GLS به مشاهدات با پراکندگی بیشتر وزن کمتری اختصاص می‌دهد و برای مشاهدات با پراکندگی کمتر وزن بیشتری در نظر می‌گیرد. در حالی که روش OLS برای تمامی مشاهدات وزن یکسانی تخصیص می‌دهد، که این امر موجب کاهش دقت تخمین‌ها در حضور واریانس ناهمسان و خودهمبستگی می‌شود. از آنجا که روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته برای تخمین پارامترهای مدل از مشاهدات با واریانس‌های مختلف وزن‌دهی متفاوتی انجام می‌دهد، در صورت تخمین صحیح پارامترها از این طریق، جملات خطا در مدل به هم وابسته نخواهند بود و واریانس یکسانی خواهند داشت. بنابراین، برای حصول

دقت بیشتر در تخمین‌ها، مدل باید با استفاده از روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته تخمین زده شود. نتایج تخمین مدل با این روش در جدول (۷) ارائه شده است.

جدول ۷

نتایج تخمین			
متغیرها	ضرایب	آماره T	سطوح احتمال
عرض از مبدأ	۰.۶۶۶۸۸۷	۰.۳۴۳۰۹۴	۰.۰۰۱۲
مخارج دولت	۰.۰۹۳۲۱۴	۰.۳۳۷۹۳۲	۰.۰۰۳۰
نرخ ارز مؤثر اسمی	۰.۰۶۳۳۶۹	۴.۹۵۸۲۹۰	۰.۰۰۰۰
عرضه پول	۰.۰۱۶۶۱۴	۰.۰۷۹۲۱۱	۳۷۰۰۰
حواله‌ها	-۱.۰۸E-۱۵	-۰.۰۲۰۶۰۶	۰.۱۲۱۶
R-Squared	۰.۲۰۵۳۹۰		
Adjusted-R2	۰.۱۷۳۶۰۵		
F-Statistic	۶.۴۶۱۹۶۸		
Prob (F-Statistic)	۰.۰۰۰۱۱۵		
D.W	۱.۳۳۸۶۹۱		

نوت: یافته‌های تحقیق

با توجه به نتایج تخمین در جدول (۷)، تأثیر متغیرهای مخارج دولت، نرخ ارز مؤثر اسمی، عرضه پول و حواله‌ها بر متغیر وابسته (نرخ تورم) به شرح زیر تحلیل می‌شود:

نتایج نشان می‌دهد که متغیرهای مخارج دولت، نرخ ارز مؤثر اسمی تأثیر مثبت و معناداری تأثیر مثبت بر نرخ تورم دارند اما و عرضه پول تأثیر مثبت ولی معنادار نیست. ضریب‌های مثبت به ترتیب ۰.۹۳۲۱۴، ۰.۶۳۳۶۹ و ۰.۱۶۶۱۴ برای این متغیرها نشان می‌دهند که افزایش در هر یک از این متغیرها به ترتیب به افزایش نرخ تورم منجر می‌شود. سطح احتمال پایین (کمتر از ۰.۰۵) معناداری آماری این اثرات را تأیید می‌کند. این نتایج نشان می‌دهد که افزایش مخارج دولت، به عنوان یک عامل تقویت‌کننده تقاضای کل، می‌تواند فشارهای تورمی را افزایش دهد. همچنین، افزایش نرخ ارز مؤثر اسمی با بالا بردن هزینه‌های واردات، تورم را تشدید می‌کند. از سوی دیگر، عرضه پول نیز با افزایش نقدینگی و تحریک تقاضا، نرخ تورم را افزایش می‌دهد.

در مقابل، متغیر حواله‌ها تأثیر منفی و غیرمعناداری بر نرخ تورم دارد، با ضریب (-1.08E-15) که بسیار کوچک و از لحاظ آماری غیرقابل توجه است. این امر نشان می‌دهد که حواله‌ها، به عنوان یک منبع ارزی خارجی، نقش مهمی در کاهش فشارهای تورمی نداشته‌اند. احتمالاً این موضوع به دلیل استفاده غیرمولد

از این منابع یا سهم پایین حواله‌ها در اقتصاد کلان است. به‌طور کلی، این نتایج بر اهمیت مدیریت مؤثر مخارج دولت، کنترل نقدینگی و ثبات نرخ ارز برای کنترل نرخ تورم تأکید دارند، در حالی که تأثیر حواله‌ها باید با سیاست‌های حمایتی و مدیریت بهینه تقویت شود.

۵. نتیجه‌گیری

این پژوهش به بررسی تأثیر حواله‌های مالی بر نرخ تورم در کشورهای منتخب در حال توسعه در سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۲۲م. پرداخته است. حواله‌ها به‌عنوان یکی از منابع اصلی درآمد ارزی، نقش قابل توجهی در بهبود معیشت خانواده‌ها و کاهش فقر ایفا می‌کنند. با این حال، این جریان مالی اثرات پیچیده‌ای بر اقتصاد کلان دارد که مهم‌ترین آن تأثیر بر نرخ تورم است. هدف این تحقیق، تحلیل ارتباط میان حواله‌ها و تورم و شناسایی عوامل مؤثر در این رابطه بود.

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که مخارج دولت، نرخ ارز مؤثر اسمی و عرضه پول تأثیر مثبت و معناداری بر نرخ تورم دارند، به این معنا که افزایش در هر یک از این متغیرها موجب افزایش سطح عمومی قیمت‌ها می‌شود. افزایش مخارج دولت بدون رشد متناسب در تولید ملی باعث افزایش تقاضای کل و فشارهای تورمی می‌شود. همچنین، رشد عرضه پول بویژه در شرایطی که ظرفیت تولیدی کشور محدود باشد، منجر به افزایش نقدینگی و در نتیجه افزایش سطح عمومی قیمت‌ها می‌شود. علاوه بر این، افزایش نرخ ارز مؤثر اسمی از طریق افزایش هزینه‌های واردات بر قیمت کالاها و خدمات تأثیر می‌گذارد، بویژه در کشورهایی که وابستگی بالایی به واردات دارند. این امر بویژه در اقتصادهای در حال توسعه، که سهم بالایی از کالاهای مصرفی و سرمایه‌ای آن‌ها از خارج تأمین می‌شود، تأثیر قابل توجهی دارد.

در مقابل، حواله‌های ارزی تأثیر منفی و غیرمعناداری بر تورم دارند. این نتیجه نشان می‌دهد که ورود ارز از طریق حواله‌ها نقش چشمگیری در کاهش تورم ایفا نکرده است. در برخی اقتصادها، حواله‌ها از طریق افزایش قدرت خرید خانواده‌ها می‌توانند تقاضای مصرفی را افزایش دهند و در نتیجه منجر به رشد قیمت‌ها، بویژه در بخش‌های غیرقابل تجارت مانند مسکن و خدمات، شوند. این مسئله نشان می‌دهد که تأثیر حواله‌ها به نحوه مدیریت منابع ارزی و سیاست‌های اقتصادی دولت‌ها وابسته است. در برخی موارد، حواله‌ها ممکن است از طریق افزایش ذخایر ارزی، به تقویت ارزش پول ملی و کاهش فشار تورمی کمک کنند، اما در صورتی که این منابع به درستی مدیریت نشوند، می‌توانند اثرات متضادی ایجاد کنند.

بنابراین، یافته‌های تحقیق بر اهمیت مدیریت دقیق سیاست‌های مالی و پولی تأکید دارند. دولت‌ها می‌توانند با کنترل مخارج عمومی، تنظیم دقیق عرضه پول و تثبیت نرخ ارز از افزایش نرخ تورم جلوگیری کنند. همچنین، حواله‌های ارزی در صورت هدایت صحیح به سمت سرمایه‌گذاری و تولید، می‌توانند به بهبود شرایط اقتصادی کمک کنند. این امر مستلزم تدوین سیاست‌هایی است که از افزایش وابستگی به واردات و ایجاد فشارهای تورمی ناشی از افزایش تقاضای مصرفی جلوگیری کند. علاوه بر این، تقویت زیرساخت‌های مالی و بانکی می‌تواند به افزایش تأثیرات مثبت حواله‌ها بر اقتصاد و کاهش اثرات منفی آن‌ها بر تورم کمک کند. در نهایت، سیاستگذاران باید رویکردی جامع اتخاذ کنند که هم از افزایش بی‌رویه

نقدینگی جلوگیری کند و هم از ظرفیت‌های اقتصادی حواله‌ها به‌طور بهینه بهره‌برداری کند تا رشد پایدار اقتصادی حاصل شود.

پیشنهادات

بر اساس یافته‌های تحقیق، پیشنهادهای زیر برای مدیریت بهتر حواله‌ها و کاهش اثرات منفی تورمی ارائه می‌شود:

۱. افزایش انضباط مالی در هزینه‌های دولت: با توجه به تأثیر مثبت و معنادار مخارج دولت بر تورم، پیشنهاد می‌شود دولت‌ها با اجرای سیاست‌های مالی انقباضی، از گسترش بی‌رویه هزینه‌های جاری جلوگیری کنند. تخصیص منابع بودجه‌ای باید به سمت پروژه‌های زیرساختی مولد و با بازده اقتصادی بالا هدایت شود تا ضمن کنترل تورم، رشد اقتصادی نیز تقویت شود.
۲. مدیریت هوشمندانه عرضه پول: از آن‌جا که افزایش حجم نقدینگی منجر به افزایش تورم شده است، پیشنهاد می‌شود بانک‌های مرکزی سیاست‌های پولی هدفمندتری اتخاذ کرده و از رشد بی‌رویه پایه پولی، بویژه در شرایط رکود تولید، اجتناب کنند. استفاده از ابزارهایی چون نرخ بهره، عملیات بازار باز و کنترل تسهیلات بانکی در راستای تثبیت قیمت‌ها توصیه می‌شود.
۳. کنترل نوسانات نرخ ارز و افزایش انعطاف‌پذیری آن: یافته‌ها نشان می‌دهد که نرخ ارز مؤثر اسمی تأثیر معناداری بر تورم دارد. بنابراین، سیاست‌هایی که بتوانند نرخ ارز را تثبیت یا از نوسانات شدید آن جلوگیری کنند، می‌توانند به کنترل تورم کمک کنند. تنوع‌بخشی به منابع ارزی، توسعه بازار ارز و مداخلات هدفمند در بازار می‌تواند در این زمینه مؤثر باشد.
۴. بازنگری در سیاست‌های جذب حواله‌ها: با توجه به این‌که اثر حواله‌ها بر تورم منفی ولی غیرمعنادار بوده است، لازم است سیاست‌های اقتصادی به‌گونه‌ای طراحی شوند که توان استفاده بهتر از این منابع را افزایش دهند. تمرکز بر کاهش استفاده مصرفی و تشویق به پس‌انداز و سرمایه‌گذاری می‌تواند اثرات مثبت حواله‌ها را تقویت کند و احتمال بروز اثرات تورمی را کاهش دهد.
۵. تقویت سیاست‌های وارداتی هوشمندانه: از آن‌جا که نرخ ارز از طریق افزایش هزینه واردات بر تورم تأثیرگذار بوده است، دولت‌ها می‌توانند با تنظیم تعرفه‌ها و سیاست‌های وارداتی هدفمند، از وابستگی بیش از حد به کالاهای وارداتی جلوگیری کنند. این رویکرد می‌تواند فشار ارزی را کاهش داده و اثرات نرخ ارز بر تورم را تعدیل کند.

منابع و ماخذ

۱. آغازی، محمد، احمدی، کامران، و رضایی، شهریار. (۲۰۲۱). اثرات حواله‌ها بر تورم در هند: یک مطالعه مبتنی بر مدل ARDL، فصلنامه مطالعات اقتصادی بین‌المللی، ۱۲(۴)، 45-72.
۲. جاسم، مصطفی، و علی، ناصر. (۲۰۲۲). تحلیل اثرات حواله‌ها بر نرخ تورم در عراق با استفاده از داده‌های پانل. مجله پژوهش‌های اقتصادی خاورمیانه، ۱۸(۲)، 67-90.
۳. سید، حسین، و حسینی، مرتضی. (۲۰۲۰). تأثیر حواله‌ها بر نرخ تورم در افغانستان: رویکرد ARDL، پژوهش‌های اقتصادی و مالی افغانستان، ۹(۳)، 102-125.
۴. متین، فرید، و عبدالله، رحمان. (۲۰۱۸). اثر حواله‌ها بر نرخ تورم در کشورهای جنوب شرق آسیا: یک تحلیل سری زمانی. مجله اقتصاد منطقه‌ای آسیا، ۱۵(۱)، 33-58.
۵. ولی‌زاده، پرویز، و داوودی، سعید. (۲۰۲۱). بررسی اثرات حواله‌ها بر تورم در کشورهای خاورمیانه با استفاده از داده‌های پانل. تحقیقات اقتصادی خاورمیانه، ۲۰(۳)، 89-112.
۶. گوتی‌یرز، خاویر، و آلو، پدرو. (۲۰۲۲). اثرات حواله‌ها بر نرخ تورم در کشورهای آمریکای مرکزی: یک تحلیل مبتنی بر مدل VAR، ژورنال اقتصاد توسعه آمریکای لاتین، ۱۷(۲)، 145-169.
۷. هالالی، کریم، و ابراهیمی، محمدرضا. (۲۰۲۰). اثرات حواله‌ها بر تورم و رشد اقتصادی در مصر: تحلیل ARDL برای دوره ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۹. مجله اقتصاد کلان آفریقا، ۱۱(۴)، 77-101.
۸. محمودی، رضا، و صالحی، بهنام. (۲۰۲۱). تأثیر حواله‌ها بر تورم در اردن: تحلیل داده‌های پانل ۱۹۹۹-۲۰۱۸. فصلنامه اقتصاد و سیاست‌های مالی خاورمیانه، ۱۴(۳)، 55-80.
9. Acosta, P., Lartey, E. K. K., & Mandelman, F. S. (2009). Remittances and the Dutch disease. *Journal of International Economics*, 79(1), 102-116.
10. Adams, R. H., & Cuecuecha, A. (2013). The Impact of Remittances on Investment and Poverty in Ghana. *World Development*, 50, 24-40.
11. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2013.04.009>
12. Azam, J.-P., & Gubert, F. (2006). Migrants' Remittances and the Household in Africa: A Review of Evidence. *Journal of African Economies*, 15(2), 426-462.
13. Barajas, A., Chami, R., Fullenkamp, C., Gapen, M., & Montiel, P. (2010). Do workers' remittances promote economic growth? *IMF Working Paper*, 10(153), 1-23.
14. Bell, C., Gersbach, H., & Schneller, O. (2017). The Macroeconomic Effects of Remittances: A Structural Model. *Economic Journal*, 127(603), 412-439.
15. Bettin, G., & Zazzaro, A. (2012). Remittances and financial development: Substitutes or complement in economic growth? *Bulletin of Economic Research*, 64(4), 509-536.
16. Chami, R., Fullenkamp, C., & Jahjah, S. (2005). Are immigrant remittance flows a source of capital for development? *IMF Staff Papers*, 52(1), 55-81.
17. Chami, R., Fullenkamp, C., & Jahjah, S. (2008). Macroeconomic consequences of remittances. *IMF Occasional Paper No. 259*.
18. Corden, W. M., & Neary, J. P. (1982). Booming sector and de-industrialization in a small open economy. *The Economic Journal*, 92(368), 825-848.

19. Friedman, M. (1968). The role of monetary policy. *American Economic Review*, 58(1), 1-17.
20. Giuliano, P., & Ruiz-Arranz, M. (2009). Remittances, Financial Development, and Growth. *Journal of Development Economics*, 90(1), 144-152. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2008.10.005>
21. Gupta, S., Pattillo, C. A., & Wagh, S. (2009). Effect of remittances on poverty and financial development in Sub-Saharan Africa. *World Development*, 37(1), 104-115.
22. IMF. (2020). *World Economic Outlook: The Great Lockdown*. International Monetary Fund.
23. Lopez, H., Molina, L., & Bussolo, M. (2007). Remittances and the real exchange rate. *World Bank Policy Research Working Paper No. 4213*.
24. Mishkin, F. S. (2015). *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets* (11th ed.). Pearson Education.
25. Mishra, P., M. Narayan, & K. Ratha. (2010). Remittances and inflation: Evidence from India. *India Policy Forum*, 6(1), 1-27.
26. Ratha, D. (2013). The impact of remittances on economic growth and poverty reduction. *Migration Policy Institute*.
27. Ratha, D., & Mohapatra, S. (2017). Remittances, exchange rate regimes, and the Dutch disease: A panel data analysis. *World Bank Economic Review*, 31(2), 260-280.
28. Ratha, D., De, S., Kim, E. J., Plaza, S., Seshan, G., & Yameogo, N. D. (2018). Migration and Remittances: Recent Developments and Outlook. World Bank, KNOMAD.
29. Vargas-Silva, C. (2020). Remittances and inflation in Latin America: A country-specific study. *Emerging Markets Review*, 45, 100-115.
30. Woodruff, C., & Zenteno, R. (2007). Migration Networks and Microenterprises in Mexico. *Journal of Development Economics*, 82(2), 509-528.
31. World Bank. (2021). Migration and Development Brief 35. Washington, DC: World Bank Group.